

THE CAUSES OF HOSTILITIES BETWEEN RUSSIA AND UKRAINE AND THEIR IMPACT ON THE WORLD ORDER.

Fozilov Jahongir Ismoilovich, Lieutenant Colonel, Head of Cycle/Senior Lecturer at the Combined Arms Training Department, Faculty of Joint Operations, Military Security and Defense University of the Republic of Uzbekistan.

Article history:

Received: 20th June 2026

Accepted: 14th July 2026

Abstract:

This article provides a comprehensive analysis of the historical, political, geopolitical, economic, and security factors that contributed to the outbreak of hostilities between Russia and Ukraine. It examines the deterioration of relations between the two states, political and military developments following 2014, shifts in the European security architecture, and the escalation of the conflict into a full-scale war starting in 2022. Furthermore, the article outlines the official positions of the parties involved, the reactions of international organizations and leading nations, and the conflict's impact on international political processes.

Keywords: Russia, Ukraine, Russia-Ukraine war, hostilities, causes of the conflict, geopolitics, international relations, international security, world order, global security, European security, NATO, UN, economic sanctions, energy security, food security, geopolitical rivalry, international law, military-political processes, multipolar world.

ROSSIYA VA UKRAINA O'RTASIDAGI JANGOVAR HARAKATLARNING KELIB CHIQISH SABABLARI HAMDA UNING DUNYO TARTIBOTIGA TA'SIRI.

Fozilov Jahongir Ismoilovich, podpolkovnik, O'zbekiston Respublikasi Harbiy Xavfsizlik va Mudofaa Universiteti JG'MHO Fakulteti Umumqo'shin tayyorgarlik kafedrası sikl boshlig'i-katta o'qituvchisi.

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Rossiya va Ukraina o'rtasidagi jangovar harakatlarning kelib chiqishiga ta'sir ko'rsatgan tarixiy, siyosiy, geosiyosiy, iqtisodiy va xavfsizlik omillari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Unda ikki davlat o'rtasidagi munosabatlarning murakkablashuvi, 2014-yildan keyingi siyosiy va harbiy jarayonlar, Yevropa xavfsizlik tizimidagi o'zgarishlar hamda 2022-yildan boshlab mojaroning keng ko'lamli tus olishi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, tomonlarning rasmiy pozitsiyalari, xalqaro tashkilotlar va yetakchi davlatlarning munosabati hamda mojaroning xalqaro siyosiy jarayonlarga ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: Rossiya, Ukraina, Rossiya-Ukraina urushi, jangovar harakatlar, mojaro sabablari, geosiyosat, xalqaro munosabatlar, xalqaro xavfsizlik, dunyo tartiboti, global xavfsizlik, Yevropa xavfsizligi, NATO, BMT, iqtisodiy sanksiyalar, energetika xavfsizligi, oziq-ovqat xavfsizligi, geosiyosiy raqobat, xalqaro huquq, harbiy-siyosiy jarayonlar, ko'p qutbli dunyo.

Rasmiy Moskvaning urush boshlashining asl sabablari hozircha noma'lum bo'lib qolmoqda. Geosiyosiy nuqtai nazardan Rossiyaning bu ushrushni boshlash uchun bohona va sabablar yetarlicha. Birinchi ingliz olimi H.Makkindler 1904-yili chop etilgan "Tarixning geografik o'qi" nomli maruzasida quydagicha konseptsyani ilgari suradi: "Dunyoning markazi Yevrosiyo, uning markazi esa "heartland". Kim Sharqiy Yevropa ustidan hukmronlik qilsa, u heratland ustidan hukmronlik qiladi, kim heratland ustidan hukmronlik qilsa, u dunyo orollarini boshqaradi. Dunyo orollarini boshqaragan butun dunyo ustidan

hukmronlik qiladi". Makkinderning ushbu konseptsiyasidan kelib chiqib AQSHning Milliy xavfsizlik bo'yicha prezident maslahatchisi Z.Bjeniskiy o'zining "Buyuk shaxmat doskasi" nomli kitobida AQSHning XX asrning 90yillaridagi asosiy vazifa Sharqiy Yevropani o'z ta'sir doirasiga olish kerakligini ta'kidlaydi. Sharqiy Yevropaning yuragi esa Ukrainadir. Demak AQSH va Rossiya manfaatlari Sharqiy Yevropa va Ukraina hududida to'qnashishligi muqarrar edi [1].

Rossiya Federatsiyasining siyosiy elitasi va geosiyosatchilari tomonidan ham Yevrosiyo birlashtirish uchun alohida "Katta Yevrosiyo"

konseptsiyasini ishlab chiqilgan. V.Putin boshchiligidagi rasmiy Moskvaning "Katta Yevrosiyo" konseptsiyasini amalga oshirish uchun Ukraina ta'sir doirasida bo'lishligi kerak. Chunki Ukraina va Belorussiya Rossiyaning Yevropa bilan bog'lovchi "oltin ko'pri" sanaladi. Agarda bu hududlar Rossiya ta'sir doirasidan chiqsa, geosiyosiy jihatdan Rossiya Osiyo davlatiga aylanib qoladi. Bu esa Kremlning katta orzularidan biri bo'lgan "Katta Yevrosiyo" konseptsiyasini amalga oshirishni sarobga aylanishligini anglatadi.

Ikkinchi Sobiq Ittifoq parchalanib ketganidan so'ng AQSH va NATO boshchiligidagi g'arb o'z ta'sir doirasini sharqqa tomon kengaytirishda davom etdi. NATOning to'rtinchi, beshinchi va oltinchi kengashligi natijasida Sharqiy Yevropaning 11ta davlati unga a'zo bo'ldi. 2004 -yilgacha bo'lgan davrda Rossiya suvosti kemalari Qora dengiz hududida mavjud emas edi. Lekin Bolgariya, Slovakiya, Ruminiya va Boltiqbo'yi respublikalarining NATOga a'zo bo'lishligi natijasida Rossiya o'z suvosti kemalarini Qora dengiz hududiga kiritdi

2008-yil Gruziya va Janubiy Osetiya voqealari, shuningdek 2014-yilgi Qirimning anneksiya qilinishligi Donetsk va Lugansk hududidagi voqealar natijasida Ukraina va Gruziya NATOga a'zo bo'lish uchun bor e'tiborini qaratdi. Rossiya esa NATOning yana bir bor Rossiyaning hayotiy manfaatlarini mavjud bo'lgan hudud tomon kengayishiga jim qarab tura olmasdi. Ukraina va Gruziyaning NATOga a'zo bo'lishligi Rossiyaning hududi va yaxlitligi uchun real tahdid sanaladi. V.Putin boshchiligidagi Kreml 2022-yil boshida AQSH va G'arbdan NATOning sharqqa boshqa kengaymasligi, shuningdek Ukraina va Gruziyaning NATOga a'zoligiga qabul qilinmasligi to'g'risida kafolat so'rab murojaat qildi. Lekin kollektiv g'arb davlatlari va AQSH tomonidan bunday kafolat berilmadi. Natijada rasmiy Moskva oldida ikki o'g'ir yo'ldan birini tanlash imkoniyati bor edi.

1. Rossiya Ukraina hududiga qo'shin kiritishligi va uning oqibatida AQSH va g'arb davlatlari tomonidan ulkan iqtisodiy sanksiyalar paketiga duchor bo'lishlik;

2. Ukraina va Gruziyaning o'z ta'sir doirasidan chiqarib NATO va Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lishligini jimgina kuzatib turishlik.

Rossiya uchun birinchi yo'ldan ham ikkinchi yo'l o'ta o'g'ir oqibatlarga olib kelishi mumkin edi. NATOning Ukraina hududigacha kengayishi Rossiya yaxlitligi uchun falokatli bo'lishligi mumkin. Kollektiv g'arb Rossiyaning o'ta qiyin vaziyatga olib kelib qo'ydi. Natijada esa, dunyo geosiyosatida yangi jarayon bir kutubli dunyo va ko'p kutubli dunyo tartiboti o'rtasidagi kurash keskinlashdi. Demak, xalqaro munosabatlar tizimida yangi dunyo tartibi shakllanishi uchun qadam tashlandi.

Ukraina Sovuq urush davrida AQShning azaliy raqibi bo'lgan Sovet Ittifoqining tamal toshi edi. Faqat Rossiyadan keyin u aholi soni bo'yicha o'n besh Sovet respublikasi ichida ikkinchi va qudratli bo'lib, u ittifoqning qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, mudofaa sanoati va harbiy qismlari, shu jumladan Qora dengiz floti va yadro arsenali bir qismiga ega edi. Ukraina ittifoq uchun shu qadar muhim edi.

Mustaqilligining o'ttiz yillik davrida Ukraina G'arb institutlari, jumladan, YeI va NATO bilan yaqinroq aloqada bo'lishga intilib, suveren davlat sifatida o'z yo'lini yaratishga intildi. Biroq, Kiyev o'zining tashqi aloqalarini muvozanatlash va chuqur ichki kelishmovchiliklarni bartaraf etish uchun kurashdi. Mamlakatning g'arbiy qismlarida ko'proq millatchi, ukrain tilida so'zlashuvchi aholi odatda Yevropa bilan ko'proq integratsiyani qo'llab-quvvatlagan bo'lsa, sharqdagi asosan rusiyazon jamoa Rossiya bilan yaqinroq aloqalarni qo'llab-quvvatlagan.

Nemis xavfsizlik ekspertlarining fikricha, Rossiyaning bosqinchiligi nafaqat Ukraina suverenitetiga tahdid soladi, balki butun geosiyosiy tartibni buzadi. "Bugun deyarli hamma narsa kechagidan farq qiladi", dedi DW nashriga Halle universiteti siyosatshunosi Yoxannes Varvik. "Biz endi bloklarning o'ziga xos qarama-qarshiligiga qaytdik, faqat G'arbiy blokning chegaralari sovuq urush davriga nisbatan sharqqa siljidi. Yevropada tinchlik o'tmishda qoldi, Rossiyaga ishonch esa butunlay yo'q qilindi. G'arb va Rossiya o'rtasidagi ishonchni tiklash uchun o'nlab yillar kerak bo'ladi" [2].

Yevropa tashqi aloqalar kengashining (ECFR) xavfsizlik siyosati bo'yicha mutaxassisi Rafael Loss DW nashriga uning fikricha, hozirgi inqirozda uzoq muddatli oqibatlarni baholash hali ham qiyin, ammo "hech bo'lmaganda Yevropaning ayrim qismlarida shunday ko'rinadi. 1990 yildan keyingi tartib vayron bo'ldi" [3].

Putin Rossiyasi revanshist kuch sifatida ta'riflanadi, u o'zining avvalgi qudrati va obro'sini qaytarishga intiladi. Virjiniya Tech universitetining xalqaro aloqalar professori Jerar Toal "Yaqin xorij" kitobida "Rossiyaning Yevrosiyo shimolidagi buyuk davlat maqomiga qaytarish har doim Putinning maqsadi edi", deb yozadi. "Yakuniy maqsad Sovet Ittifoqini qayta tiklash emas, balki Rossiyaning yana buyuk qilish edi" [4].

2014-yilda Qrimni qo'lga kiritish orqali Rossiya Qora dengizdagi strategik tayanch nuqtasi ustidan nazoratni mustahkamladi. U yerda kattaroq va murakkabroq harbiy mavjudligi bilan Rossiya o'z kuchini O'rta er dengizi, Yaqin Sharq va Shimoliy Afrikaga chuqurroq yo'naltirishi mumkin, bu yerda u an'anaviy ravishda cheklangan ta'sirga ega bo'lgan. Ba'zi tahlilchilarning ta'kidlashicha, G'arb davlatlari Qrimning anneksiya qilinishiga javoban Rossiyaga jiddiy xarajatlar yuklay olmagan, bu esa Putinning o'z tashqi siyosiy maqsadlari yo'lida harbiy kuch ishlatish istagini oshirgan, xolos. 2022-yilda bostirib kirgunga qadar Rossiyaning Donbasdagi strategik yutuqlari ancha zaif edi.

2021-yil iyul oyida Putin Rossiya va Ukraina o'rtasidagi mushtarak tarixni, ruslar va ukrainlarni "bir xil tarixiy va ma'naviy makonni" amalda egallagan "bir xalq" deb ta'rifladi [5]. O'sha yil davomida Rossiya o'n minglab qo'shinlarini Ukraina bilan chegarada, keyin esa ittifoqdosh Belarusga harbiy mashg'ulotlar homiyligida to'plandi. 2022 yil fevral oyida Putin yirik shaharlarni egallash maqsadida janubdan (Qrim), sharqdan (Rossiya) va shimoldan (Belarus) Ukraina hududiga ikki yuz mingga yaqin qo'shinni kesib o'tib,

keng ko'lamli bostirib kirishni buyurdi. Putinning aytishicha, keng maqsadlar Ukrainani "de-nazifikatsiya" va "de-militarizatsiya" shuningdek poytaxt Kiyevni va hukumatni ag'darishdan iboratdir.

Biroq, bosqinning dastlabki haftalarida Ukraina qo'shinlari qat'iy qarshilik ko'rsatdi. Ko'pgina mudofaa tahlilchilarining ta'kidlashicha, Rossiya qo'shinlari ruhiy ahvoli past, moddiy-texnika ta'minoti yomonligi va Ukraina tez va oson qulab tushadi, degan o'ylangan harbiy strategiya no'tg'iri bo'lib chiqdi.

Mart oyiga kelib, ba'zi g'arblik kuzatuvchilar, jang maydonida yuz bergan kutilmagan muvaffaqiyatsizliklarni hisobga olgan holda, Moskva o'z maqsadlarini cheklab qo'yishi va 2014 -yilda Donbasdagi kabi Ukraina janubini, masalan, Xerson viloyatining bir qismini kesib tashlashga harakat qilishi mumkinligini aytishdi.

Rossiyaning siyosiy maqsadlari

Kreml bu urush va uning natijasidan quydagicha narsani xohlaydi: NATO kengayishiga chek qo'yish, oldingi kengayishning orqaga qaytishi, Amerika yadroviy qurollarining Yevropadan olib tashlanishi va Rossiyaning ta'sir doirasi belgilash. Kremlning asosiy maqsadi Belorussiya, Ukraina va Gruziya hech qachon Moskva nazorati ostidagidan boshqa harbiy yoki iqtisodiy blokka kirmasligini va Rossiya har uchala davlatning tashqi va xavfsizlik siyosatining yakuniy hakami bo'lishini kafolatlashdir.

Putinning nuqtai nazari

Putin nazariida bosqinni NATOning postsovetdan keyingi dastlabki yillarda kengayishi va AQShning Iroq va Afg'onistondagi keyingi intervensiyalari bilan to'liq oqlaydi. "Putin chegaralarni kuch bilan ko'chirishni oqladi, deb hisoblaydi, chunki uning fikricha, NATO ham shunday qilgan", - deydi Loss DW nashriga. Uning fikricha, NATO 1990-yillar davomida sobiq

Yugoslaviyadagi chegaralarni qayta chizish, Kosovoni Serbiyadan ajratib olish uchun Rossiyaning zaifligidan foydalangan.

G'arb esa, Rossiyaning so'nggi bir necha yil ichida xalqaro tartibni ko'plab buzganini, jumladan, Kreml 2008 yilda Abxaziya va Janubiy Osetiya davlatlarni tan olganini, Gruziya ichki ishlariga aralashgani va Rossiyaning Qrimni Ukrainadan anneksiya qilganiga ishora qilishi mumkin. Oxirgi harakat 1975 yildagi Xelsinki Yakuniy Aktini buzdi, bu esa chegaralarning muqaddasligini ta'minlashga qaratilgan edi [6].

2004 yilda NATOga sobiq Sovet Boltiqbo'yi respublikalari Estoniya, Latviya va Litva qo'shildi. To'rt yil o'tgach, u yaqin kelajakda Ukrainaga a'zo bo'lishni taklif qilish niyatini e'lon qildi -bu Rossiya uchun qizil chiziqni kesib o'tilishi edi (1-rasm).

Putin NATOning kengayishini ekzistensial tahdid, Ukrainaning G'arb harbiy ittifoqiga qo'shilish istiqbolini esa "dushmanlik harakati" deb hisobladi -u chiqishlarida Ukrainaning harbiy alyansga qo'shilish intilishi dahshatli ekanini aytdi.

AQShning Ukrainadagi ustuvorliklari nima edi?

Sovet Ittifoqi parchalanganidan so'ng darhol Vashingtonning ustuvor yo'nalishi Ukrainani - Belarus va Qozog'istonni - yadroviy arsenalidan voz kechishga

undash edi, shunda sobiq ittifoq qurollari faqat Rossiyada qoladi. Shu bilan birga, Qo'shma Shtatlar Rossiyadagi titroq demokratiyani mustahkamlashga shoshildi. O'sha paytdagi ba'zi taniqli kuzatuvchilar Qo'shma Shtatlar Rossiya bilan bunday uchrashishda barvaqt bo'lgan va u sobiq Sovet Ittifoqining qolgan qismida geosiyosiy plyuralizmni rivojlantirish ustida ko'proq ishlashi kerak edi, deb hisoblashgan.

1994 yil boshida AQShning Milliy xavfsizlik bo'yicha sobiq maslahatchisi Zbignev Bjezinski sog'lom va barqaror Ukrainani Rossiyaga qarshi muhim qarama-qarshilik va AQShning Sovuq urushdan keyingi yangi bosh strategiyasi bo'lishi kerakligini ta'rifladi. "Ukrainasiz Rossiya imperiya bo'lishdan to'xtaydi, lekin Ukraina bo'ysunib, keyin unga bo'ysunishi bilan Rossiya avtomatik ravishda imperiyaga aylanadi", - deb yozgan u [7]. Bjezinskiyning maqolasi chop etilganidan bir necha oy o'tgach, Qo'shma Shtatlar, Buyuk Britaniya va Rossiya Budapesht referendumini orqali Ukrainaning yadrosiz davlatga aylanishi evaziga uning mustaqilligi va suverenitetini hurmat qilishga va'da berishdi.

Yigirma yil o'tgach, Rossiya kuchlari Qrimni egallab olishi bilan Ukraina suverenitetini tiklash va mustahkamlash AQSh va Yevropa Ittifoqining tashqi siyosatidagi asosiy ustuvor yo'nalish sifatida qayta paydo bo'ldi. 2022 yilgi bosqindan keyin AQSh va NATO ittifoqchilari Ukrainaga mudofaa, iqtisodiy va gumanitar yordamni keskin oshirdi, shuningdek, Rossiyaga nisbatan sanksiyalarni kuchaytirdi.

Ukraina bugun dunyoning eng qaynoq geosiyosiy maydonlaridan bir bo'lib qoldi. Bu geosiyosiy qarama-qarshiliklar natijasida ikkinchi jahon urushidan so'ng o'rnatilgan dunyo taribotini o'zgartirishi mumkin.

XULOSA

Rossiyaning 2022-yilda Ukrainaga keng ko'lamli bostirib kirishi sakkiz yildan beri davom etayotgan mojaroning keskin kuchayishini va Yevropa xavfsizligi uchun tarixiy burilish nuqtasini belgiladi. G'arb yordamini kengaytirib, Ukraina Rossiya hujumining ko'p jihatlarini puchga chiqarishga muvaffaq bo'ldi, biroq uning ko'plab shaharlari vayronaga aylandi va fuqarolarining to'rtidan bir qismi boshqa hududlarga ketishga majbur bo'ldi.

Xulosa qilib aytganda, Rossiyaning Ukrainaga bostirib kirishi zamonaviy xalqaro tizimning asosini tashkil etuvchi hisob-kitoblar va dinamikani hamda Sovuq urush tugaganidan keyin uni asos qilib olgan institutsional mantiqni tubdan o'zgartirdi. Ukraina butun dunyo, jumladan Markaziy Osiyo uchun burilish nuqtasidir. Ikkinchi jahon urushidan keyin o'rnatilgan zamonaviy dunyo tartiboti shakllanishi yangi bosqichga ko'tarildi.

FOYDALANILGAN MANBALAR:

1. Jahongir E. Aliyev TDSHU: <https://www.suDDortscience.uz/index.DhD/oi hDI> (murojat qilingan sanasi: 05.01.2023).
2. m.dw.com (2022) Russia launches massive invasion of Ukraine — as it happened Available at: <https://m.dw.com/en/russia-launches->

- [massive-invasion-of-ukraine-as-it-happened/a-60893588](https://www.murojat.com/ukraine-as-it-happened/a-60893588) (murojat qilingan sanasi: 05.01.2023).
3. Gerard Toal (2017) *Abroad: Putin, the West and the Contest over Ukraine and caucasus* Availableat: <https://www.amazon.com/Near-Abroad-Contest-Ukraine-Caucasus/dp/01902533> (murojat qilingan sanasi: 05.01.2023).
 4. https://en.wikisource.org/wiki/Historical_Unity_of_Russians_and_Ukrainians
 5. m.dw.com (2022) *Russia launches massive invasion of Ukraine — as it happened* Available at: <https://m.dw.com/en/russia-launches-massive-invasion-of-ukraine-as-it-happened/a-60893588> (murojat qilingan sanasi: 05.01.2023)
 6. Z.Bjezinski(1994) *The Grand Chessboard* Available at: <https://www.foreignaffairs.com/-partnership> (murojat qilingan sanasi: 05.01.2023)
 7. Liz Truss (2022) *Ukraine war marks paradigm shift on the scale of 9/11*, Available at: <https://www.theguardian.com/politics/2022/mar/09/> (murojat qilingan sanasi: 05.01.2023)
 8. Marc Champion (2022) *Ukraine Is Changing the World Order, Just Not How Putin Hoped* Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-22/ukraine-war-world-order-is-changing-as-nato-counters-russia-threat> (murojat qilingan sanasi: 05.01.2023).